

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

УДК 304.4

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.2.3>**Гайналь Тетяна Олександрівна**

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
вул. Т. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0000-0003-2748-5901

Даниляк Ростислав Петрович

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
вул. Т. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0000-0002-9948-5030

Кучера Ірина Василівна

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
вул. Т. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0000-0003-3680-6893

ЕФЕКТИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

***Актуальність проблеми.** Впродовж двох останніх десятиліть тривають дослідження інтенсивної інформатизації сучасного суспільства. Центром уваги у них ставали зміни в компонентах комунікаційних процесів (цілі, аудиторія, мовець, зміст повідомлень, зростання кількості каналів поширення інформації), необхідність виявлення впливу засобів масової комунікації на людину, питання необхідності формування навичок критичного мислення та інформаційної гігієни. Проте, складні трансформаційні процеси сучасного суспільства, причинами яких є зміни в інформаційному просторі, діджиталізація сфер соціального життя вимагають нових підходів – мультидисциплінарного, залучення до їх осмислення сучасних соціальних філософів, соціологів, фахівців у сфері інформаційної політики та комунікаційних технологій. Це дасть можливість вийти за межі дослідження лише сфери комунікації, комплексно вивчаючи структурні зміни в суспільстві, в соціальних інститутах, умовах та способі життя сучасної людини за згаданих умов.*

***Мета статті** – виявлення особливостей основних ефектів діджиталізації в сучасному суспільстві та житті особистості.*

***Методи дослідження, які використані в статті:** конкретизації (для вивчення суспільних процесів та змін в житті сучасної людини); системного аналізу соціальних інститутів, що трансформуються під впливом інформатизації та діджиталізації; аналіз особистості як суб'єкта та об'єкта в інформаційному та соціальному просторі.*

***Результати дослідження.** Проаналізовано комунікаційні трансформації в сучасному суспільстві (масовість комунікації полягає не в величині аудиторії, до якої звертаються медіа, а в кількості мовців, реципієнт інформації може стати комунікатором). Розглянуто інформаційно-змістовний ефект: розширення контенту засобів масової комунікації за межі новин та розваг, що створює в реципієнта ілюзію знання про все та експертності. Серед освітніх*

та соціалізаційних ефектів виявлено такі: розширення можливостей у здобутті професійної освіти, підвищенні кваліфікації, пошуку нової роботи. Проте спостерігається також перегляд ефективності традиційної освіти як соціального інституту, авторитету педагога, падіння фаховості. Окреслено особливості світоглядних ефектів діджиталізації, які полягають в появі нових механізмів формування громадянської позиції індивіда, поглибленні демократизації всіх сфер суспільства, формуванні в особистості відчуття та впевненості в можливості впливати на суспільні процеси. Описано дозвілєві ефекти, які теж демонструють здатність індивіда не лише сприймати розважальний контент та відпочивати, а й ставати його творцем та частиною розважальної індустрії завдяки соціальним мережам. Водночас, помічаємо, що ця сфера також може бути сферою творення та поширення дезінформації, фейків, пропаганди на велику аудиторію. Описано економічні та політичні ефекти: зростання ролі ІТ в структурі економіки, збільшення частки малого та середнього бізнесу, який працює зі споживачем через соціальні мережі, розвиток громадянського суспільства та ін.

Ключові слова: діджиталізація, інформаційний простір, масова комунікація, комунікація, соціальні мережі, соціальні медіа, дезінформація.

Вступ. Особливістю сучасної соціальної реальності є існування її в фізичному та віртуально-інформаційному форматах. Діджиталізація різних сфер суспільства та розвиток соціальних мереж розширив поле її функціонування та дав можливість суб'єктам соціальної реальності взаємодіяти та репрезентувати себе як актора (мережових спільнот, соціальних та політичних процесів, індустрії розваг та ін.). Слід зауважити, що обидва формати тісно переплітаються, взаємно впливаючи один на одного. Успіх соціальних мереж в умовах постінформаційного суспільства зумовлений рядом макросоціальних факторів: послаблення аудиторії традиційних засобів масової інформації (зокрема телебачення та преси) та, відповідно, їх впливу на формування громадської думки; традиційні ЗМІ ставлять інші цілі – не просто володіти інформацією, а «володіти» своїм реципієнтом, утримати його увагу на собі. Не менш відчутними є й мікросоціальні фактори: актори інформаційного простору творять феномен горизонтальних мережових віртуальних спільнот, створюючи нові соціальні зв'язки. Спілкування у віртуальних мережах має ряд переваг над традиційними ЗМІ: вони дозволяють бути суб'єктом, а не лише об'єктом впливу, забезпечуючи інтерактивність, оперативність, анонімність, автономність від медіакорпорацій та ін. Тепер суб'єкт сам обирає, що дивитися, слухати, читати, відповідно до своїх переконань, упереджень, інтересів та формує свої критерії оцінки інформації. Всі ці фактори впливають, як на різні галузі функціонування суспільства, так і на приватне життя сучасної людини і породжує цілу низку ефектів, які ми представимо в такому переліку: комунікаційні трансформації, інформаційно-змістовні, освітні та соціалізаційні, світоглядні, дозвілєві, економічні та політичні. Безумовно, що ми не претендуємо на вичерпність аналізу та повноту досягнутих висновків, проте навіть вказаний перелік вимагає мультидисциплінарного вивчення, залучаючи до теоретичного осмислення здобутки сучасних соціальних філософів, соціологів, фахівців у сфері інформаційної політики та комунікаційних технологій.

Аналіз останніх наукових досліджень. Сучасні дослідження масової комунікації та діджиталізації охоплюють багато аспектів. Так, зокрема, має місце вивчення філософського підґрунтя осмислення масово-емоційних процесів у соціальних комунікаціях (Белецька А. В., Плющ В. А., Штефан І. П.); можливостей сучасного постінформаційного суспільства, трансформації механізмів соціалізації (зокрема, освіти), виховання нового покоління (Серр М. [1], Ніколс Томас [2]); особливостей мережевої комунікації (в соціальних мережах) та поведінки її агентів (Дідик Л. А.); інформаційної безпеки, інформаційної гігієни (Мороз О., Проданюк Р. І.); особливостей ведення інформаційної війни та її вплив на масову свідомість (Петренко О. С., Почепцов Г. Г. [3]); маніпулювання масовою свідомістю та впливу на суспільно-політичну систему (Калюжна Ю., Кастельс М., Пригорницька О.); епохи та самого феномену постправди (Висоцький О. Ю., Макінтайр Лі [4]); методів медіа-впливу в умовах гібридної війни (Карпчук Н.); технологій експериментальних процесів та механізмів створення і поширення фейків (Миколаєнко А. Ю., Черниш Р. Ф.); переосмислення критеріїв експертності та фаховості

в сучасному суспільстві (Ніколс Томас [2]). Слід звернути увагу на те, що є підстави говорити не просто про масову комунікацію, інформатизацію, а про особливий процес – діджиталізацію, який відкриває нові можливості для функціонування суспільства та людини. Це і становитиме проблему дослідження нашої статті.

Мета статті. Метою статті є виявлення та систематизація ефектів діджиталізації сучасного суспільства, специфіки та можливостей людини презентувати себе в інформаційному просторі. *Завданнями статті* є: проаналізувати зміни в структурі сучасного суспільства, які зумовлені процесом діджиталізації; виявити особливості функціонування сучасних соціальних інститутів (зокрема, масової комунікації, освіти, політики, економіки, громадянського суспільства); розглянути проблеми особистості як суб'єкта та об'єкта в інформаційному та соціальному просторі.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження зумовлена поставленою метою та завданнями, характеризується застосуванням загальнонаукових (системного аналізу, аналізу, синтезу, конкретизації) та структурно-функціонального методів.

Результати дослідження. Вивчення процесу діджиталізації в сучасному суспільстві відкрив нам нові аспекти розуміння складних трансформаційних процесів, які стосуються вже не лише масової комунікації та інформатизації, а й проживання нового соціального та індивідуального досвіду в окреслених умовах. Йдеться, по-перше, про складні ефекти (позитивні та негативні) в функціонуванні соціальної системи та її складових, в житті людини. По-друге, діджиталізація відкриває нові можливості для прояву суб'єктності особистості як актора в новому фізичному та інформаційному просторі, що становить особливий інтерес для гуманітарних та соціальних наук.

Коли до традиційних засобів масової комунікації (друкованих видань, радіо та телебачення) додався ще один канал – Інтернет і доступ до нього став масовим, а вагомим джерелом інформації стали social media, склалося враження, що це буде проривом в доступі до неї і матиме позитивні наслідки (оскільки буде забезпечена плюральність думок, можливість бути почутим та ін.). Слід звернути увагу на те, що сучасна масова комунікація та інформатизація – це вже не просто про доступ до інформації, інформаційну гігієну, вплив на масову свідомість, творення мережевих спільнот. Йдеться про масштабний процес діджиталізації різних сфер суспільного життя та людей, що приводить до трансформації архітектури соціальної системи, механізмів прийняття соціально-значущих рішень, зміни стилю життя. Проте, як і в будь-якого процесу ефекти є і позитивні, й негативні. Спробуємо їх розглянути в зазначеному порядку: комунікаційні трансформації, інформаційно-змістовні, освітні та соціалізаційні, світоглядні, дозвіллієві, економічні та політичні.

Серед перших ефектів – *комунікаційні трансформації*. Передусім, цей процес дав можливість розширити коло комунікаторів та реципієнтів (використовуватимемо саме ці поняття, слідуючи структурі комунікаційного акту, яку свого часу запропонував американський теоретик комунікації та політолог Г. Лассвелл. Нагадаємо, що вона містить 5 основних питань та відповідей на них, які стосуються комунікаційного процесу: хто говорить? – комунікатор, що? – повідомлення, як? – канал повідомлення, кому? – реципієнт, аудиторія, з яким ефектом? – що матимемо в результаті). Це стається завдяки тому, що будь-який комунікатор може ставати реципієнтом і навпаки – той, хто раніше був об'єктом комунікаційного акту може ставати активним його учасником в якості того, хто мовитиме. Тепер комунікатором виступатиме не лише медіа (наприклад, телеканал) в особах, які є його «обличчями», а будь-яка людина, яка забезпечена технологічними можливостями підключитися до Інтернету, а також має бажання щось повідомити. І навіть вже не важливо, кому має бути адресоване це повідомлення. Охожих говорити виявилось так багато, що проблематичним стало виявити, хто тепер реципієнт. Таким чином, відбувся перерозподіл частки комунікаторів та реципієнтів. Тому що, якщо радіо, телебачення чи друковане видання, шукаючи свого адресата, моніторили свою цільову групу, індивідуальний комунікатор N в мережі Інтернет не має уявлення про свою аудиторію. Це, однак, вже не стосується блогерів, інфлюенсерів, які, використовуючи функціонал social media

частково володіють соціально-демографічними даними щодо своїх реципієнтів-підписників (цільової аудиторії).

Наступна група ефектів – *інформаційно-змістовна* і стосується вона саме того, що повідомляє комунікатор. Беззаперечним є той факт, що сучасні засоби масової комунікації вийшли за межі лише новинного контенту. Інформація, яка циркулює, не стосується виключно актуальних світових чи регіональних подій. Вона містить максимально широку тематику, несе в собі знання з різних сфер суспільного та індивідуального життя: від політики до шоу-бізнесу, від медицини – до народної медицини, від науки – до повного заперечення цінності наукової раціональності. Проте, крім позитивних наслідків (повного та швидкого доступу до інформації), це породжує ефект «ілюзії всезнайства» в реципієнта, який не занурюється в інформацію глибше, ніж заголовок повідомлення в мережі. Миттєвий доступ до неї створює враження багатознання чи можливості негайного отримання знання за першої потреби та без звернення до спеціаліста, що, поміж іншим, підриває авторитет освіти як соціального інституту, науки, доказової медицини та іншого.

З цим пов'язана наступна група ефектів – *освітніх та соціалізаційних*. Доступ до Інтернету великої кількості людей дав їм можливість вчитися, а не лише розважатися. Відкриті бібліотечні ресурси, онлайн-курси в провідних університетах світу, спеціалізовані онлайн-курси, що дають можливість опанувати нові професії, освітні платформи та інше сприяють бажанню людини займатися самоосвітою, підвищувати рівень професійної кваліфікації, пошуку нової роботи. І все це – в максимально комфортних умовах.

Проте, попри всі ці позитиви, є ефекти, що потребують особливої уваги. Сучасні дослідники, аналізуючи соціалізаційно-освітній потенціал social media, розділилися в своїх позиціях. До прикладу, французький філософ Мішель Серр в праці «Дівчинка-мізинчик» емоційно та з захопленням говорить про сучасне покоління, що народжене в епоху інформатизації та вправно користується з найменшого віку цифровою технікою. Остання перестала бути лише засобом розваги, а є інструментом навчання, бо мас-медіа присвоїли собі освітню функцію. Схема навчання, яку умовно М. Серр розділяє на складові «що передавати?», «кому передавати?» та «як передавати?» зазнала змін. Якщо до недавнього часу головним джерелом знань був педагог, то в сучасності він втратив такий свій статус. Знання є повсюдно, доступне всім, а не скеровується адресно та й процес передачі «вчитель-учень» вже не потрібний. Сучасне молоде покоління не має потреби в старій системі освіти і висловлює невдоволення нею, як одним з консервативних соціальних інститутів: «Тому, що знання, яке оголошується з кафедри, і так вже у всіх є. Без виключень. Під рукою. В мережі, в Вікіпедії, доступне де завгодно... Нікому більше не потрібні глашатаї минулих часів, за винятком тих – рідкісних, на вагу золота, – які говорять щось нове» [1, с. 34–35]. Здобувач освіти перестав бути об'єктом впливу, він тепер активно діє: «Тепер всі – водії, всі – в русі. В театрі не залишилось глядачів – він наповнений акторами... В аудиторії немає вчителів – всі самі вчителі один для одного» [1, с. 39]. І всі достатньо компетентні, щоб оцінювати роботу інших фахівців та контролювати їхню діяльність, тому що минула ера «презумпції некомпетентності» соціальних інститутів (політики, освіти, реклами, науки), вони втратили свою монополію на знання, владу, управління, контроль [1, с. 60], тому що «Дівчинка/хлопчик-мізинчик, тобто під обраним мною кодовим ім'ям, студентка чи пацієнт лікарні, робітник чи службовець... зайшовши на який-небудь хороший сайт в інтернеті, цілком може знати стільки ж чи навіть більше про тему, яка обговорюється, про рішення, яке приймається..., ніж вчитель, директор... навіть президент...» [1, с. 61]. М. Серр називає XXI століття часом «презумпції компетентності», століттям свободи від авторитетів та вибору.

До певної міри заперечувати цей факт доволі складно, оскільки ми є сучасниками розширення демократизації, лібералізації багатьох сфер суспільства, через їх доступність для охочих. Проте ми не можемо ігнорувати того факту, що освіта, попри свою консервативність, є цілеспрямованим, контрольованим процесом, який має стратегію і бачення її реалізації. Уявімо собі ситуацію, коли дитину, яка мала б розпочати навчання в першому класі школи,

залишили наодинці з гаджетом, з повним доступом до інтернету та пошуковиків, без координації її навчального процесу. З якою сукупністю знань, компетенціями ми отримали б «випускника» такого формату навчання? Необхідно прийняти, що сучасна освіта потребує постійного реформування, щоб відповідати не лише суспільним очікуванням, а й потребам її здобувача, концентрувати в собі сучасні методики навчання та технологічні досягнення.

З освітою та наукою пов'язана ще одна складна проблема – «смерті фаховості». Доступність до різної інформації створює в сучасній людині відчуття достатньої компетентності. «Смерть фаховості не є лише відкиданням наявного знання. Це, по суті, відкидання науки та безпристрасної раціональності, які є основами сучасної цивілізації» [2, с. 5]. Така ситуація породжує знецінення професійної освіти та практичного досвіду в певній галузі. Чи лише доступ до інформації є причиною такого стану справ? Напевно, що ні. Частково це пов'язано і з нефахівцями-всезнайками, і з фахівцями, їх освітньою підготовкою. По-перше, помилки спеціалістів в сучасних умовах отримують значного розголосу і «диванні експерти» коментують та вказують на них, коли демонструють рівень своєї «експертності». Так, безумовно, помилка фахівця може мати вкрай серйозні наслідки, тому це матиме суспільний резонанс. Але не можна нехтувати тим фактом, що робота спеціаліста не є суцільними помилками, це одиночні випадки. Просто для реципієнтів виступає тригером саме негативна інформація, яка викликає значно сильнішу емоцію, в даному випадку обурення. Багато чого можна дізнатися і навіть «лікуватися» за порадами з пошуковика, однак в певних обставинах ми таки звертаємося до фахівців, бо, наприклад, не всі медичні послуги та маніпуляції можна зробити вдома підручними засобами та ін.

По-друге, мусимо визнати той факт, що рівень компетентності, обізнаності паде не лише в суспільстві загалом, а й серед фахівців. Останніх в певних галузях вже не вистачає через брак охочих вчитися на ряді спеціальностей (інженерні, технічні, фізика, хімія, математика та ін.). Як свідчать дані за результатами вступної кампанії 2021 року [5], на право було подано в 32 рази більше заяв від абітурієнтів, ніж на математику. Навіть підтримка державою підготовки фахівців в певних галузях не дає бажаного результату, такі освітні програми обирають абітурієнти з низькими освітніми показниками (до прикладу, в Інтернеті можна знайти підбірку лайфхаків як стати студентом при в такому разі: вступати у регіональний виш, обирати непрестижні спеціальності чи варіант платного навчання [6]). Ми не можемо очікувати високої мотивації до навчання абітурієнта, та й, взагалі, розуміння і бачення ним того, що він хоче опанувати.

Але проблема освіти та браку фаховості на цьому не завершується. Задекларована студентоцентричність закладів освіти має різні наслідки: бажання привабити абітурієнта та не втратити згодом студента спонукає професорів знижувати рівень вимог, що відображається на рівні компетентності майбутнього фахівця. «Коли студенти стають цінними клієнтами замість учнів, вони отримують високу самоповагу, але безмірно мало знань...» [2, с. 9]. З такою проблемою зіштовхнулася сучасна Україна, проте це вже доволі давня проблема для американської та європейської освітніх та наукових систем.

Вище написане безпосередньо пов'язане з іншою групою ефектів – *світоглядною*. Особливістю формування громадянської позиції, системи цінностей сучасної людини є існування її в реальному, віртуальному та інформаційному форматах. Розвиток соціальних мереж дав можливість суб'єктам соціальної реальності взаємодіяти та репрезентувати себе як актора віртуальної спільноти і, водночас, транслювати своє реальне світобачення. Зрештою, наш світогляд тепер формується, великою мірою, саме завдяки зануренню в інформаційний простір. З одного боку, це відкрило широкі можливості для сучасної людини – вона може бути почута великою аудиторією, може виявити свою громадянську позицію (бо до цього така можливість хіба була на виборах), побачити та почути не лише підтримку, а й альтернативні погляди інших акторів. Переживання причетності до подій, власної спроможності ініціювати обговорення та дискутувати щодо будь-яких тем (від медицини до світової політики) додає відчуття особистісної значущості та емоційних переживань. Зрештою, фізична дистанція між співрозмовниками, анонімність забезпечує відчуття безкарності за сказане та знімає почуття страху за свої дії.

Дехто в такій можливості висловлюватися бачить повноту демократії, однак це не завжди відповідає дійсності. Ця «вдавана» демократія будується на хибних засновках, оскільки демократія як народовладдя – це гра за правилами, які створюються та дотримуються більшістю, а не деструктивна діяльність, хаотичне багатоголосся, що веде до безладу в соціальних відносинах. Мати власну думку та можливість її висловити не означає автоматично, що вона є компетентною, доказовою, фаховою. І вказівка на помилковість чієїсь позиції не означає обмеження права на свободу слова чи замахом на демократію, тому що «...повага до погляду (opinion) особи не означає такої ж поваги до знання цієї особи...» [2, с. 83]. Візьмемо за приклад протести противників вакцинації проти COVID-19 в Україні протягом осені 2021 року. Акції руху «Права людини» відбувалися під гаслами припинити обмежувати конституційні права громадян та апелювали до ряду статей Конституції України. Проте слід розуміти, що в умовах пандемії, коли держави стоять перед питанням загальної та індивідуальної безпеки, вибір буде робитися на користь першої. Це не скасовує конституційні права людини, це дає можливість мінімізувати ризики не лише на рівні суспільства, а зберегти життя та здоров'я громадян.

Дозвіллієві (пов'язана з рекреацією, розвагами) та *творчі ефекти* – не менш важливі для розгляду. Поміж численних функцій та послуг, які виконує та надає Інтернет, важливою є та, що він, перш за все, – універсальне середовище для спілкування та розваг, для виникнення і функціонування різних субкультур. По суті, Інтернет із комунікаційного засобу, що дає можливість транслювати інформацію від мовця до реципієнта (такого собі роду монологічної діяльності), перетворився на платформу, де можна вступати в діалог та полілог, розширюючи коло «друзів» у віртуальній спільноті, чи спілкуючись анонімно. Він є засобом відпочинку, коли розваги можна щодо власних вподобань, розширювати свої хобі та знаходити людей, які поділяють твої захоплення.

На відміну від аудиторії традиційних засобів масової інформації аудиторія індустрії розваг в Інтернеті безупинно зростає. Це відбувається, безумовно, за рахунок значно ширшого асортименту пропозицій для споживача (відеохостинги, музичні платформи, стрімінгові сервіси, соціальні мережі та ін.) та різних жанрів розваг. В цій сфері теж спостерігається загальна тенденція для діджиталізації: перерозподіл кількості тих, хто створює розважальний контент та тих, хто його споживає. Завдяки соціальним мережам будь-який контент може стати популярним, якщо його автор креативний, харизматичний, володіє знанням та навичками таргетингу, слідує трендам чи навіть стане творцем одного з них. Цифрові технології забезпечують можливості для такого процесу. Індивідуальна творчість стає складовою індустрії розваг. Вже відома нам масова культура набуває своїх нових характеристик – не лише масовість споживання, а й масовість авторства, творчості.

Така велика кількість творців розважального контенту ускладнює можливість структурування його за змістом та формою, а також їх вивчення. Слід звернути увагу на те, що цей сегмент Інтернету несе в собі не лише очевидні переваги, а й небезпеки. Він може цілком успішно використовуватися для дезінформації, поширення фейків та пропаганди серед різної аудиторії. Наприклад, це може стосуватися найвразливішої спільноти – дітей. Відеоролики, історії (stories), «тіктоки», інтернет-меми, флешмоби та ін. стають зброєю в інформаційній війні. Легка та сучасна форма подачі інформації дає можливість такому контенту ставати «вірусним» та охоплює велику аудиторію. Його темами стають актуальні та чутливі для суспільства проблеми: політичні протистояння, війна, питання національних культур, мови, історії та ін. І якщо ми можемо ще опанувати навичками фактчекінгу новинного контенту, то з розважальним ситуація складніша. Його зміст складно верифікувати, бо він має емоційно-маніпулятивний характер без прямої відсилки до конкретної події. Слід звернути увагу на те, що розважальні платформи урядами певних країн потрапляють під заборону в умовах інформаційної війни та впровадження режиму цензури (так, під час широкомасштабного вторгнення Росії в Україну в Росії була зупинена діяльність ряду соціальних мереж через підозру їх в екстремістській діяльності).

Остання група ефектів, на яких ми зупинимось – *економічна* та *політична*. Кілька останніх десятиліть численні дослідження економістів, соціологів, політологів, соціальних

філософів та ін. стосувалися процесу економічної глобалізації. Йшлося про інтеграцію економічної сфери одних країн в інші. В умовах діджиталізації такий процес стосується вже не лише фізично осяжних виробничих сфер. Відбувається перерозподіл в секторі економіки і з'являються нові теми для дослідження: по-перше, ІТ разом з промисловістю та агрокомплексом стає джерелом наповнення державних бюджетів; по-друге, діджиталізація багатьох сфер життя в Україні відкрила нові можливості для розвитку банківської сфери, спрощення здійснення фіскальної політики, реєстрації нової підприємницької діяльності (наприклад, через портал «Дія») та ін.; по-третє, зростає частка малого та середнього бізнесу і, перш за все, завдяки можливості використовувати соціальні мережі для реклами та реалізації свого товару не лише в межах країни, а й за кордон.

Щодо *політичних трансформацій*. Мусимо визнати той факт, що по-перше, діджиталізація сприяє розгортанню громадянського суспільства. Вона спрощує можливість шукати тих, хто поділяє твої погляди, переконання, інтереси, координувати свої заяви та дії, які можна реалізувати не лише в інфопросторі, а й в фізичному світі через акції, протести та ін. Для демократичних суспільств це не становить особливої загрози, проте небезпеку в певного роду громадських об'єднаннях та рухах бачать диктаторські політичні режими. Вони застосовують законодавче регулювання та цензуру, заборону інформаційних ресурсів, соціальних мереж, чи повне відключення Інтернету. Сучасні демократичні суспільства ж навпаки намагаються отримати максимальну користь від діджиталізації: розвиток громадянського суспільства сприяє побудові горизонтальних механізмів координації громадян, на противагу вертикальній зарегульованості державного управління та економіки. Державні інституції тепер набувають функцій саме служби, а не контролю. Наприклад, в Україні урядовий цифровий портал «Дія» дає можливість громадянам доступу до державних реєстрів, реєстрації та ведення бізнесу, сплати податків, отримання допомоги та ін. навіть з дому за умови наявності гаджета та Інтернету. Це розширює межі особистої свободи, сприяє мінімізації бюрократії, соціальній мобільності.

Висновки. Діджиталізація передбачає тривалий процес розгортання соціальних та індивідуальних змін: розвиток громадянського суспільства, індивідуалізація та автономізація діяльності особистостей в інфопросторі, розширення особистої свободи, долання бюрократії, мінімізація контролю та ін. Тому завчасно говорити про його наслідки, бо це б означало завершення цього руху. Зате ми маємо підстави говорити саме про ефекти, як явища які виникають в ході цього процесу і є очевидними та очікуваними, чи несподіваними та побічними. Кожен, який був проаналізований нами (комунікаційні трансформації, інформаційно-змістовні, освітні та соціалізаційні, світоглядні, дозвіллі, економічні та політичні) потребує детальнішого висвітлення в подальших дослідженнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сєрр М. Девочка с пальчик. М. : Ад Маргинем Пресс, 2016. 72 с.
2. Nichols T. The Death of Expertise. The Campaign against Established Knowledge and Why It Matters. New York : Oxford University Press, 2017. XV + 252 p.
3. Почепцов Г. Г. Токсичний інфопростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дії. Х. : Віват, 2022. 384 с.
4. McIntyre L. C. Post-truth. Cambridge, MA : MIT Press, 2018. XVI + 216 p.
5. Вступна кампанія 2021 року: попередні підсумки 17 серпня 2021 року: Презентація. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/08/17/VSTUP.KAMP.2021-poperedni.pidsumky.17.08.pdf>
6. Вступ 2019: Три види хитроців вступників. Освіторія : веб-сайт. URL: <https://osvitoria.media/experience/najnyzhchi-baly-try-vydy-hytroshhiv-abituriyentiv/> (дата звернення: 14.05.2022).

REFERENCES

1. Serr, M. (2016). Dievochka s palchik [Thumbelina]. M. : Ad Marginem Press. [in Russian]
2. Nichols, T. (2017). The Death of Expertise. The Campaign against Established Knowledge and Why It Matters. New York : Oxford University Press.

3. Pocheptsov, H. H. (2022). Toksychnyi infoprostrir. Yak zberehty yasnist myslennia ta svobodu dii [The toxic infospace. How to save clarity of thought and freedom of action]. Kharkiv : Vivat. [in Ukrainian]
4. McIntyre, L. C. (2018) Post-truth. Cambridge, MA : MIT Press.
5. Vstupna kampaniia 2021 roku: poperedni pidsumky 17 serpnia 2021 roku: Prezentaciia [2021 admission campaign: preliminary results of 17 August, 2021: A presentation]. (2021). mon.gov.ua. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/08/17/VSTUP.KAMP.2021-poperedni.pidsumky.17.08.pdf> [in Ukrainian]
6. Vstup 2019: Try vydy khytroshchiv vstupnykiv [2019 admission: Three kinds of entrant's tricks]. (2019). osvitoria.media. Retrieved from: <https://osvitoria.media/experience/najnyzhchi-baly-try-vydy-hytroshhiv-abituriyentiv/> [in Ukrainian]

Hainal Tetiana Oleksandrivna

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Philosophy, Sociology and Religious Studies Department
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
57, Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2748-5901

Danyliak Rostyslav Petrovych

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Philosophy, Sociology and Religious Studies Department
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
57, Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0000-0002-9948-5030

Kuchera Iryna Vasylivna

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Philosophy, Sociology and Religious Studies Department
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
57, Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3680-6893

THE EFFECTS OF THE DIGITALIZATION IN MODERN SOCIETY

Problem relevance. *Studies of the intensive informatization of modern society have been ongoing for the past two decades. The focus of attention is on changes in the components of communication processes (goals, audience, speaker, message content, increasing number of information distribution channels), necessity to identify the impact of mass communication on the person, the need to form the ability to think critically and information hygiene. But the complex processes of transformation of modern society, caused by changes in information space and digitalization of spheres of social life need new approaches. These are multidisciplinary, the participation of contemporary social philosophers, sociologists, and specialists in information policy and communication technology. This will open the opportunity to go beyond the study of the sphere of communication, to explore the transformation in the structure of society, in social institutes, circumstances and the mode of living of modern people.*

The aim of the article is to identify the peculiarities of the main effects of the digitalization in modern society and personal life.

Research methods: specification (to study social processes and changes in the lives of modern people); **system analysis** of social institutes that are changed under the impact of informatization and digitalization; **analysis** of the personality as a subject and object of information and social space.

Results of the study. *Communication transformations in modern society are analyzed (“mass” in mass communication depends not on the size of its audience, but on the number of speakers, the recipient of information can become a communicator). The content effects are examined*

(the expansion of media content beyond news and entertainment that evokes the illusion of omniscience and expertise on the part of the recipient). The increasing opportunities for professional education, advanced training and new job searching are identified as educational and socializing effects. But there are also revisions of the effectiveness of traditional education as a social institute and the teacher's authority, the decline of professionalism. The peculiarities of the worldview effects of digitalization are highlighted. These are the emergence of new mechanisms for the formation of personal civic position, the growing democratization of all spheres of society, the personal confidence to be able to influence social processes. The described leisure effects demonstrate the personal ability not only to perceive entertainment content and relax, but also to become its creator and part of entertainment industry by means of social media. At the same time, such a sphere can also be a sphere of creation and distribution of disinformation, fakes, and propaganda to a wide audience. The economic and political effects are described. These are the increasing role of IT in the economy, the growth of small and medium businesses interacting with the consumer through social media, the development of civil society, and others.

Key words: *digitalization, information space, mass communication, communication, social networks, social media, misinformation.*